

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

پرسش و پاسخ‌های دعاوی چک

حسین زینالے

وکیل دادگستری

سرشناسه	- ۱۳۶۶
عنوان قراردادی	
عنوان و نام پدیدآور	
مشخصات نشر	
مشخصات ظاهري	
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۸۱۳۸-۷۹-۲
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: با حمایت مالی آبنیاد بین المللی حقوق سنا
موضوع	: چک -- قوانین و مقررات ایران
موضوع	: چک -- Law and legislation-- Iran
موضوع	: چک -- ایران -- پرسش ها و پاسخ ها
موضوع	: Checks -- Iran-- Questions and answers
شناسه افزوده	: بنیاد بین المللی حقوقی سنا
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۵۹۳۹KMI1
رده بندی دبیوی	: ۵۵۰.۹۶/۳۴۶
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۲۹۹۶۹۱

شناسنامه

عنوان کتاب: پرسش و پاسخ های دعاوی چک

مؤلف: حسین زینالی

ناشر: انتشارات چراغ دانش

ناظر چاپ: طیب زینالی

نوبت چاپ: دوم/ ۱۳۹۸

قطع و تیراز: وزیری / ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۲۴۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۱۳۸-۷۹-۲

کد کتاب: ۳۰۵/۲

www.cheraghdanesh.com

دفتر مرکزی: تهران، میدان هفت تیر، ورودی مدرس، کوچه مازندرانی

پلاک ۴، طبقه ۳ و ۶ واحد ۷ و ۱۴

تلفن پخش و فروش: ۰۲۱ ۸۸۸۴۴۹۱۶ - ۸۸۳۲۷۷۲۵۱

حق چاپ برای انتشارات چراغ دانش محفوظ است. هرگونه تکثیر (اعم از چاپ، کپی، فایل الکترونیکی و...) از

این اثر بدون اخذ مجوز کتبی از ناشر خلاف قانون بوده و پیگرد قانونی دارد.

فهرست کلی

۹	مقدمه
۱۱	پرسش و پاسخ های مطالبه طلب
۱۳	مبحث اول: نشستهای قضائی در قالب پرسش و پاسخ
۶۴	مبحث دوم: نظریههای مشورتی در قالب پرسش و پاسخ
۷۹	پرسش و پاسخ های دعواهای مطالبه وجه چک
۸۱	مبحث اول: نشستهای قضائی در قالب پرسش و پاسخ
۱۳۱	مبحث دوم: نظریههای مشورتی در قالب پرسش و پاسخ
۱۵۳	دعواهای چک در قوانین و مقررات قانونی
۱۵۵	قانون صدور چک (اصلاحی ۱۳۸۲)
۱۷۰	از آیین نامه اجرای مفاد اسناد لازم الاجرا مصوب ۱۳۸۷
۱۷۲	از قانون تجارت
۱۷۶	ضمانت در قانون تجارت
۱۷۸	ضمانت در قانون مدنی
۱۸۳	منابع و مأخذ

فهرست جزیی

۹	مقدمه
۱۱.....	پرسش و پاسخ های مطالبه طلب
۱۳.....	مبحث اول: نشستهای قضائی در قالب پرسش و پاسخ.....
۱۳.....	۱. تصمیم دادگاه در مورد سفته سفید امضا.....
۱۴.....	۲. پرداخت خسارت تأخیر تأديه تا زمان اجرای حکم
۱۵.....	۳. پرداخت اجاره‌ها از طریق صدور چک.....
۱۷.....	۴. اثبات جهت وجه چک
۱۸.....	۵. مالی یا غیرمالی بودن دعوی استرداد اعیان سفته‌ها.....
۱۹.....	۶. گرفتن سفته‌های مختلف با ضامن‌های متعدد برای دین واحد
۲۰.....	۷. امضای شخص ثالث در ظهر سفته
۲۰.....	۸. قلم خورده‌گی عبارت «حواله‌کرد» در متن چک
۲۱.....	۹. اعتبار رقم مندرج در سند تجاري
۲۲.....	۱۰. امضا سفته به وکالت از طرف متعهد
۲۲.....	۱۱. صدور دستور موقت عدم پرداخت وجه چک
۲۵.....	۱۲. ذی نفع بودن قائم مقام حقوق و تعهدات در ملک موضوع دعوى.....
۲۷.....	۱۳. اخذ هزینه دادرسی در صورتی که خسارت تأخیر تأديه همزمان با اصل چک
۲۸.....	۱۴. مشروعيت خسارت تأخیر تأديه و تاريخ محاسبه آن.....
۳۰.....	۱۵. صدور حکم در مورد خسارت تأخیر تأديه چک های بلا محل با توجه به نظر شورای محترم نگهبان و مجمع تشخیص مصلحت نظام.....
۳۲.....	۱۶. ابتدای زمان استحقاق دریافت خسارت تأخیر تأديه تاريخ مطالبه از سوی دائن است.....
۳۳.....	۱۷. تاريخ چک و سرسید، ضابطه تعیین تورم و شاخص میزان خسارت است.....
۳۵.....	۱۸. نحوه محاسبه تأخیر تأديه از زمان سرسید تا هنگام پرداخت
۳۹.....	۱۹. نحوه عمل دارنده چک پس از شکایت کیفری
۴۰.....	۲۰. ارائه دو دادخواست جداگانه همزمان، هر یک با خواسته نه ميليون ريال
۴۲.....	۲۱. رعایت تشریفات در تقديم دادخواست در کلاهبرداری و چک بلا محل
۴۴.....	۲۲. طرح دعوى مجدد خواهان عليه ظهernoیس پس از قرار رد دفتر و قطعیت آن

۲۳. تکلیف دادگاه نسبت به اعتراض ظهernoیس به قرار تأمین خواسته ۴۵
۲۴. موارد عدم نیاز به ایداع خسارت در تأمین خواسته ناشی از چک ۴۶
۲۵. ضرورت سپردن خسارت احتمالی در تأمین خواسته چکی که در موعد مقرر ۴۷
۲۶. اعتراض خواهان به رأی صادره از شورای حل اختلاف در زمینه خسارت تأخیر تأدیه ۴۹
۲۷. عدم تکمیل مستندات مربوط به مطالبه طلب ۵۰
۲۸. تقاضای الزام به تنظیم سند رسمی قبل از پرداخت ثمن معامله ۵۱
۲۹. شرط حق فسخ معامله از سوی بایع در صورت عدم پرداخت وجه چک ۵۲
۳۰. توافق خریدار و فروشنده در خصوص پرداخت ثمن معامله توسط ثالث ۵۴
۳۱. صدور حکم به پرداخت مابقی ثمن بدون توجه به تنظیم سند رسمی ۵۵
۳۲. جواز اخذ چک توسط بایع به عنوان ثمن مورد معامله ۵۷
۳۳. پرداخت چک شخص ثالث به عنوان ثمن مبیع در وجه بایع ۵۷
۳۴. پرداخت ثمن بهوسیله چک و نحوه اعمال خیار فسخ ۵۸
۳۵. شکایت کیفری و اقامه دعوا حقوقی چک از طریق وکیل ۶۰
۳۶. مهلت مطالبه وجه چک از صادرکننده و ظهernoیس ۶۲
۳۷. اجرای دو حکم پرداخت وجه چک با استداد لاسه همان چک ۶۳
مبحث دوم: نظریه‌های مشورتی در قالب پرسش و پاسخ ۶۴
۱. ضرورت ارائه درخواست واخواهی همراه رضایت شاکی در احکام غیابی موضوع چک ۶۴
۲. تأمین خواسته در دعاوی راجع به سفته و ابلاغ واخواستنامه ۶۵
۳. تأمین خواسته در دعوا مستند به برات منوط به تأمین خسارت احتمالی است ۶۶
۴. مسئولیت ورثه در مورد اداء دیون متوفی به نسبت سهم الارث ۶۷
۵. خسارت تأخیر تأدیه در دعاوی سفته و برات ۶۷
۶. تاریخ مطالبه سفته‌های عندهالمطالبه ۶۸
۷. مطالبه سفته‌های شرکت ۶۸
۸. مسئولیت متعهدان پرداخت سفته ۶۹
۹. خسارت تأخیر تأدیه چک ۷۰
۱۰. انتقال چک از طریق ظهernoیسی ۷۰
۱۱. عدم واخواست سفته در موعد قانونی ۷۱

۱۲. ابلاغ اوراق قضائی در دعوی حقوقی چک	۷۲
۱۳. مالی یا غیرمالی بودن دعوی ابطال اجراییه با موضوع وجه نقد	۷۳
۱۴. هزینه دادرسی در مطالبه خسارت تأخیر تأدیه.....	۷۳
۱۵. عدم پرداخت هزینه دادرسی در حکم به پرداخت وجه چک	۷۴
۱۶. هزینه دادرسی در دعوی استرداد لشه چک.....	۷۴
۱۷. عدم امکان صدور توأم ان قرار تأمین خواسته کیفری و حقوقی در مطالبه وجه چک.....	۷۵
۱۸. دریافت گواهی عدم پرداخت بعد از ۱۵ روز و صدور قرار تأمین خواسته	۷۶
۱۹. درخواست تأمین خواسته وجه چک قبل از طرح دعوی به استناد برگه برگشت چک	۷۶
۲۰. اتیان سوگند در دعوی مطالبه وجه چک.....	۷۷
۲۱. احتساب خسارت تأخیر تأدیه با توجه به تصویب تبصره الحاقی به ماده ۲ قانون صدور ...	۷۷
پرسش و پاسخ های دعواهای مطالبه وجه چک	۷۹
مبحث اول: نشستهای قضائی در قالب پرسش و پاسخ.....	۸۱
۱. لزوم و اخواست چک برای طرح دعوی علیه ظهرنویس و صدور قرار تأمین	۸۱
۲. ضمانت اجرای عدم رجوع طلبکار به مدیر تصفیه در موعد مقرر	۸۲
۳. تعهد به انتقال اتوبیل، معلق بر لاوصول ماندن چک.....	۸۳
۴. ملاک محاسبه مواعده ششماهه مقرر در ماده ۱۱ قانون چک مصوب ۱۳۵۵/۴/۱۶	۸۵
۵. تکلیف دادگاه نسبت به خسارت تأخیر تأدیهای که در صدور حکم مورد غفلت قرار گرفته	۸۶
۶. صدور حکم در مورد خسارت تأخیر تأدیه چکهای بلا محل.....	۸۷
۷. شمول یا عدم شمول خسارت تأخیر تأدیه در مورد ضامن و ظهرنویس.....	۸۸
۸. مطالبه و محاسبه خسارت تأخیر تأدیه وجه چک.....	۹۰
۹. ملاک تعیین خسارت تأخیر تأدیه در خصوص چک و حواله	۹۱
۱۰. خسارت تأخیر تأدیه در دعواهای مطالبه وجه چک.....	۹۳
۱۱. نحوه اجرای محکومیت‌های مالی در صورتی که دعواهای مطالبه	۹۴
۱۲. ماهیت دعاوی راجع به تنظیم وصیت‌نامه، هبه‌نامه، الزام به تنظیم سند	۹۵
۱۳. ابلاغ با توجه به ماده ۲۲ قانون صدور چک	۹۶
۱۴. ابلاغ به شخص متهم در صورتی که در دو پرونده کیفری و حقوقی	۹۸
۱۵. آخرین نشانی صادرکننده چک در بانک محل علیه	۱۰۰
۱۶. چگونگی رسیدگی به دعاوی مرتبط در محاکم مختلف	۱۰۱

۱۷. اقامه دعاوی موازی در موضوع واحد.....	۱۰۲
۱۸. تودیع خسارت احتمالی در تأمین خواسته جرائم چک.....	۱۰۴
۱۹. ایداع خسارت برای تأمین خواسته در دعوای به طرفیت ظهernoیس چک	۱۰۵
۲۰. تقاضای تأمین در مورد چک بلا محل قبل از سرسید.....	۱۰۶
۲۱. دادخواست ضرر و زیان بابت چک وعده دار.....	۱۰۷
۲۲. صدور قرار تأمین خواسته در مورد چکی که در موعد مقرر گواهی عدم پرداخت.....	۱۱۰
۲۳. درخواست تأمین قبل از حلول سرسید چک	۱۱۱
۲۴. مصادیق تودیع خسارت احتمالی در صورت صدور قرار تأمین خواسته.....	۱۱۲
۲۵. اعتراض ثالث نسبت به قرار تأمین خواسته.....	۱۱۵
۲۶. دریافت خسارت احتمالی جهت صدور قرار تأمین خواسته.....	۱۱۶
۲۷. آثار گواهی عدم پرداخت خارج از مهلت در خصوص تأمین خواسته.....	۱۱۸
۲۸. طرح دعوا علیه صادرکننده چک به عنوان جلب ثالث	۱۲۰
۲۹. احتساب ادعای تهاتر از سوی خوانده و اختلاف طرفین در منشأ آن	۱۲۲
۳۰. اقدام به صدور چک های بلا محل از یک دسته چک.....	۱۲۵
۳۱. تقاضای رسیدگی به چند دعوا با موضوع مطالبه وجه چند چک.....	۱۲۶
۳۲. اثر خط زدن حواله کرد در چک های بانکی و حواله های مؤسسات اعتباری.....	۱۲۷
۳۳. امکان مطالبه وجه چک از چند طریق.....	۱۲۸
۳۴. چک ثمن معامله تلقی نمی شود.....	۱۲۹
۳۵. اجرای دو حکم پرداخت وجه چک با استرداد لашه همان چک	۱۳۰
مبحث دوم: نظریه های مشورتی در قالب پرسش و پاسخ	۱۳۱
۱. دعوای استرداد اسناد غیر مالی تلقی می شود.....	۱۳۱
۲. نحوه محاسبه مواعده مقرر در دعوای مربوط به چک.....	۱۳۱
۳. اثر پرداخت ثمن معامله به وسیله چک بلا محل	۱۳۲
۴. پرداخت چک های صادره از متوفی توسط بانک	۱۳۳
۵. مسئولیت وراث در قبال دارنده چک بلا محل	۱۳۳
۶. مسئولیت متصدی آزادس در تحویل چک های امانی.....	۱۳۴
۷. دارنده چک در هر حال حق مراجعته به صادرکننده چک را دارد.....	۱۳۵
۸. اقامتگاه قانونی صادرکننده چک.....	۱۳۶

۹. عدم نیاز به پرداخت خسارت احتمالی جهت صدور قرار تأمین ۱۳۷
۱۰. شمول قانون صدور چک ۱۳۷
۱۱. تکلیف دارنده چک مفقود شده ۱۳۸
۱۲. تکلیف دارنده چک‌های سیبا جهت وصول وجه آن‌ها ۱۴۰
۱۳. امکان دریافت وجه چک بدون ظهرنویسی ۱۴۱
۱۴. مالی یا غیرمالی بودن دعوای استرداد لاشه چک ۱۴۱
۱۵. مطالبه وجه چک و عده‌دار قبل از سرسید ۱۴۲
۱۶. زمان مطالبه خسارت تأخیر تأديه وجه چک ۱۴۲
۱۷. مسئولیت ظهرنویس و ضامن ۱۴۳
۱۸. شمول قانون تجارت در مورد چک‌های صادره بر عهده صندوق‌های قرض الحسن ۱۴۴
۱۹. مطالبه خسارت تأخیر تأديه علیه ضامن و ظهرنویس ۱۴۵
۲۰. تفاوت صدور قرار تأمین خواسته در دعوای مطالبه وجه مستند به چک یا سفته ۱۴۵
۲۱. زمان محاسبه خسارت تأخیر تأديه ۱۴۶
۲۲. ضمانت اجرای تضامنی بودن سفته ۱۴۷
۲۳. لزوم رعایت مقررات ابلاغ در دعوای چک ۱۴۸
۲۴. اجرایی و یا اعلامی بودن صدور حکم به استرداد لاشه چک ۱۴۸
۲۵. عدم شمول ماده ۲۷ آیین‌نامه اجرای مفاد استناد رسمی لازم‌الاجرا ۱۴۹
۲۶. فقدان وصف کیفری صدور چک به صورت عدم تطبیق امضا ۱۵۰
۲۷. تکلیف صادرکننده چک مفقود شده ۱۵۱
۲۸. تکلیف بانک محل‌علیه در خصوص چک بدون امضا صاحب حساب ۱۵۲
دعوای چک در قوانین و مقررات قانونی ۱۵۳
قانون صدور چک (اصلاحی ۱۳۸۲) ۱۵۵
از آیین‌نامه اجرای مفاد استناد لازم‌الاجرا مصوب ۱۳۸۷ ۱۷۰
از قانون تجارت ۱۷۲
ضمانت در قانون تجارت ۱۷۶
ضمانت در قانون مدنی ۱۷۸
منابع و مأخذ ۱۸۳

مقدمه

معمولًاً رویه عملی دادگاهها در استنباط از قوانین و مقررات در جهت انطباق با مصاديق واقعی تا حدودی با آنچه در کلاس‌های تئوریک دانشگاهها به دانشجویان حقوق آموزش داده می‌شود متفاوت است البته روند آموزشی و طریق ارائه مطالب در کلاس‌های درسی هم به شکلی است که برای طی مراحل تحصیلی صرف مطالعه و پاسخ به سؤالات به صورت تئوری و بدون تطبیق با مصاديق عملی کفایت می‌کند. به این ترتیب معمولًاً چون امکان انجام کار عملی حین تحصیل در دانشگاه برای دانشجویان این رشتہ وجود ندارد فارغ‌التحصیلان وقتی مشغول به کار می‌شوند با کمبود آگاهی و اطلاعات از رویه قضائی و شیوه استدلال و استنباط عملی دادگاهها مواجه هستند؛ لیکن اهمیت آگاهی از رویه قضائی با اشتغال به کار و فعالیت بر هیج فارغ‌التحصیل حقوقی پوشیده نیست. بی‌تردید تنها منبع آموزش عملی وکالت، قضاؤت و به‌طورکلی رشتہ حقوق، قبل از حضور عملی در دادگاهها و جلسات رسیدگی، رویه‌های قضائی می‌باشد؛ به عبارت دیگر، مطالعه تصمیمات، پرسش و پاسخ‌ها و اختلاف‌نظرهای کسانی که هر روز به صورت عملی در حال انطباق قوانین با مصاديق واقعی هستند می‌تواند اطلاعات کاربردی و عملی را در اختیار خوانندگان قرار دهد.

اگرچه فارغ‌التحصیلان حقوق بیش از سایرین به مطالعه رویه قضائی نیازمند هستند؛ اما هیچ قشری از جامعه بزرگ رشتہ حقوق قضائی بی‌نیاز از مطالعه و تحقیق و تفحص در این حوزه علمی نمی‌باشد؛ زیرا رویه قضائی در واقع محرك رشتہ حقوق است که دائم در حال تغییر و تحول می‌باشد و غفلت از این حوزه موجب عقب‌ماندگی از علم واقعی حقوق و جامعه حقوق‌دانان خواهد شد. از این رو ناشran تخصصی این حوزه، هر کدام به طریقی نسبت به جمع‌آوری و انسجام‌بخشی به مطالب و موضوعات راجع به رویه قضائی اقدام می‌کنند که انتشارات چراغ دانش نیز در همین راستا و برای انجام بخشی از وظایف فرهنگی خود در نظر دارد نسبت به تدوین و جمع‌بندی مطالب رویه قضائی به صورت منظم و منحصر به فرد با ویژگی‌های مخصوص برای هر دعوی طی یک کتاب جداگانه به صورت کاربردی و با دسترسی آسان به مطالب هر دعوی اقدام نماید؛ لذا در راستای تأمین این هدف، مجموعه‌ای از کتاب‌ها تحت عنوان کلی «دعوی... در رویه دادگاهها» که شامل موارد زیر است تدوین و تألیف خواهد شد:

۱. آراء وحدت رویه؛
۲. آرای اصراری؛
۳. آراء شعب دیوان عالی کشور؛

- ۴. آراء دادگاه‌های بدوی و تجدیدنظر؛
- ۵. نشست‌های قضائی؛
- ۶. نظریه‌های مشورتی؛
- ۷. قوانین و مقررات مرتبط با موضوع؛
- ۸. نمونه دادخواست و معرفی دعوی.

در این مجموعه سعی شده است رویه قضائی کشور در خصوص هر دعوی به صورت منسجم و منظم گردآوری شود تا وکلا، حقوقدانان و قضات محترم در مراجعه به رویه قضائی در کمترین زمان به بهترین وجه مطالب مطلوب خود را یافته و استفاده نمایند. با توجه به تعدد بسیار آراء دادگاهها (دادگاه بدوی و تجدیدنظر) در برخی موارد حداکثر سعی بر آن بوده از موارد متفاوت آراء صادره در موضوع نمونه در قسمت رأی آورده شود و همچنین در سایر موارد، مثل آراء وحدت رویه، آراء دیوان عالی کشور، موارد مرتبط به موضوع ذکر شده است تا با توجه به اهمیت این آراء مورد استفاده خوانندگان و مراجعه‌کنندگان عزیز قرار گیرد.

مختصر ویژگی‌های کتاب:

- ۱. تدوین و گردآوری منظم و منسجم تمام مطالب مربوط به دعوی؛
- ۲. تقسیم‌بندی موضوعی برای هر کدام از مطالب؛
- ۳. ارائه معرفی دعوی و نمونه دادخواست در اول مجموعه؛
- ۴. ذکر عنوان برای هر مطلب به صورت خلاصه در فهرست؛
- ۵. دسترسی سهل و آسان به مطلب دلخواه در کمترین زمان.

«گروه پژوهشی» انتشارات مفتخر خواهد شد از تجربیات، آراء و سایر مطالب حقوقی موجود نزد اساتید، وکلا، حقوقدانان و سایر همکاران در راستای مفیدتر شدن مجموعه در چاپ‌های بعدی استفاده نماید؛ لذا موجب خرسندی خواهد بود که خوانندگان عزیز از هر صنف ضمن ارسال انتقادات و پیشنهادات خود در مورد هر کدام از موضوعات به صورت (کتبی یا از طریق ایمیل یا تلفنی) ما را در پربار کردن مجموعه حاضر یاری فرمایند.

کتاب اول

پرسش و پاسخ های مطالبه طلب

مبحث اول: نشستهای قضائی در قالب پرسش و پاسخ

۱. تصمیم دادگاه در مورد سفته سفید امضا

پرسش: چنانچه سفته‌ای به صورت سفید امضاء گردد و مبلغ آن به میزان مبلغ منعکس شده در حاشیه سفته مطالبه شود تصمیم دادگاه در این رابطه چیست؟^۱

نظریه اول

در این حالت سفته از زمرة اسناد تجاری خارج می‌شود؛ اما چون صدور سفته بر مبنای مبلغ اعتباری آن در حاشیه سفته صادر شده؛ بنابراین اداره صادرکننده بر اساس مديونیت خویش به میزان آن مبلغ بوده و باید به همان میزان محکوم شود.

نظریه دوم

طبق قانون تجارت سفته باید دارای مبلغ باشد؛ بنابراین در صورت صدور بدون درج مبلغ، به عنوان یک سند عادی تلقی شده و در جلسه دادرسی باید بر مبنای اقرار خوانده تصمیم قضائی اتخاذ شود مگر اینکه خواهان دلایل و مدارک دیگری ارائه کند که اشتغال ذمه خوانده را به اثبات برساند. درج مبلغ در حاشیه سفته صرفاً جهت تعیین میزان حداکثر اعتبار سفته برای تعیین میزان تمبر مالیاتی قابل ابطال از سوی بانک منعکس شده است و ارتباطی با میزان مديونیت صادرکننده ندارد.

۱. نشست قضائی فضای دادگستری شهرستان فریدن مورخ ۱۳۸۶/۱۰/۵.

۲. پرداخت خسارت تأخیر تأدیه تا زمان اجرای حکم

پرسش: نظر به اینکه در خصوص مطالبه چک‌ها و سفته‌ها و خصوصاً توسط بانک‌ها، ضمن مطالبه اصل وجه چک یا سفته معمولاً مطالبه خسارت تأخیر تأدیه تا زمان اجرای حکم نیز می‌شود و با عنایت به اینکه در زمان صدور حکم اشتغال ذمه صادرکننده چک یا سفته نسبت به خسارت تأخیر تأدیه از زمان صدور حکم تا اجرای آن حاصل نشده است، آیا صدور حکم کلی به این نحو که خوانده محکوم می‌گردد به پرداخت خسارت تأخیر تأدیه از زمان ... (تاریخ چک یا سفته) تا زمان اجرای حکم وفق شاخص اعلامی از طرف بانک مرکزی با قرارداد طرفین، صحیح است و وجاهت قانونی دارد یا خیر؟^۱

نظریه اکثیریت

با توجه به اینکه مطالبه خسارات از جمله خسارت تأخیر تأدیه فرع بر اثبات اصل دین است و اینکه هدف قانون گزار جلوگیری از طرح دعاوی مکرر است و نیز خسارت تأخیر تأدیه از زمان امتناع مدیون به طور مستمر ادامه دارد و از طرفی دادگاه حکم به الزام محکوم‌علیه به پرداخت خسارت تأخیر تأدیه تا زمان اجرای حکم صادر می‌نماید و احتساب آن را به واحد اجرای احکام محول می‌نماید تا بر اساس شاخص نرخ تورم اقدام کند و مواد ۵۱۵ و ۵۲۲ قانون آیین دادرسی مدنی هم با لحاظ مراتب فوق تصویب شده است؛ لذا در صورت وجود شرایط مذکور در مواد قانونی فوق صدور حکم به الزام مدیون به پرداخت خسارت تأخیر تأدیه تا زمان اجرای حکم بلامانع است.

۱. نشست قضائی مورخ محاکم تجدیدنظر استان اصفهان ۱۰/۶/۱۳۸۶.

نظریه اقلیت

چون ذمه بدهکار برای خسارت تأخیر تأدیه بعد از حکم هنوز مشغول نشده و میزان آن هم مشخص نیست و نیز مستفاد از بند ۲ ماده ۳۶۲ قانون آیین دادرسی مدنی صدور حکم به پرداخت خسارت تأخیر تأدیه تا زمان اجرای حکم توجیه قانونی ندارد.

۳. پرداخت اجاره‌بها از طریق صدور چک

پرسش: اگر مستأجر بابت اجاره‌بها چک داده باشد و وجه یک چک به علت نداشتن موجودی وصول نشود آیا مالک می‌تواند به‌طور علی‌حده اجاره‌بها موضع چک را از دادگاه مطالبه نماید و یا به علت تخلف مستأجر در پرداخت اجاره‌بها تقاضای تخلیه کند یا خیر؟ به عبارت دیگر اگر بدهکار بابت دین خود چک یا سند تجاری دیگری بدهد آیا تبدیل تعهد شده است یا نه؟^۱

نظر اکثریت که در تاریخ ۱۳/۱۱/۶۷ اعلام گردید

با صدور چک از ناحیه مستأجر و موافقت و دریافت آن توسط مoyer تبدیل تعهد صورت می‌گیرد؛ یعنی ذمه مستأجر نسبت به اجاره‌بها بری می‌شود؛ ولیکن وی در مورد مبلغ چک مسئول و قابل تعقیب است. به عبارت دیگر چک نوعی وسیله پرداخت است که طرفین به این نحوه پرداخت رضایت داده و مأخذ به آن شده‌اند. عرف اقتصادی در معاملات نیز به همین شیوه است؛ بنابراین همان‌طوری که اگر مoyer و مستأجر توافق در تقسیط اجور معوقه نمایند ملتزم به آن هستند همچنان نیز اگر بابت اجاره‌بها تراضی در چک کنند ملتزم به آن خواهند بود و مoyer نمی‌تواند علاوه بر دریافت چک و استفاده از مزایای آن از جهت تعقیب حقوقی و کیفری صادر کننده و یا اقدام به صدور اجراییه از ثبت و همچنین امکان ظهernoیسی آن علیه مستأجر راجع به همان اجاره‌بها اقامه دعوی

۱. یوسف نوبخت، اندیشه‌های قضائی، تهران، تولید کتاب (تک)، ۱۳۸۵، صص ۲۵۸-۲۶۰.

و درخواست تخلیه نماید. شناختن این حق برای موجر به معنی آن است که مستأجر افرون بر تعهد سابق مبنی بر پرداخت مال الاجاره و تحمل ضمانت اجرای عدم پرداخت و تخلیه مورد اجاره نسبت به مبلغ چک نیز از حیث حقوقی و کیفری متعهد شده و به سخن دیگر تعهد او مضاعف گردیده است. در حالی که طرفین چنین قصدی نداشته‌اند بلکه اراده آن‌ها از صدور و دریافت چک تبدیل تعهد سابق به تعهد جدید و لاحق بوده است.

نظر اقلیت

معمولاً صدور چک مسبوق به وجود قرارداد است. در مانحن فیه نیز صدور چک توسط مستأجر مسبوق به قرارداد اجاره بوده است. باید دید آیا با صدور چک قرارداد گذاشته و حقوق و تکالیف ناشی از آن زایل شده است یا خیر؟ دلیل بر زوال قرارداد سابق نیست و صرف صدور چک حقوق و تکالیف گذشته طرفین را از بین نمی‌برد و تبدیل تعهد نمی‌شود و لاصول ماندن چک به معنای آن است که تعهدات سابق به قوت خود باقی است و حقوق موجر دایر به مطالبه اجاره‌بها و تقاضای تخلیه به این سبب نه تنها منتفی نگردیده بلکه او مخیر است برای استیفای حق خود یا نسبت به چک اقدام کند و یا به منظور وصول اجاره‌بها و تخلیه عین مستأجره در دادگاه طرح دعوی نماید. به بیان دیگر باید گفت اولاً: اصل بقای رابطه حقوقی سابق بر صدور سند تجاری مقتضی وجود نوعی پیوند بین رابطه حقوقی سابق و تعهد براتی (تعهد ناشی از صدور سند تجاری) است؛ بنابراین با صدور چک در مقام پرداخت اجاره‌بها به لحاظ توافق طرفین در تغییر وسیله و تاریخ پرداخت بایستی ابتدائاً وجه چک مطالبه شود و در صورت بلا محل بودن چک تعهد اصلی (تعهد به پرداخت اجاره‌بها ناشی از رابطه استیجارتی فی‌ما بین) همچنان پابرجاست و موجر در مقام مطالبه مال الاجاره مخیر در استفاده از تعهد اصلی یا تعهد براتی است؛

ثانیاً: ماده ۲۹۲ قانون مدنی تبدیل تعهد را به اعتبار تبدیل دین (موضوع دین یا سبب دین) با دائن یا مدیون می‌داند و پرداخت اجاره‌ها به‌وسیله چک نیز مشمول هیچ یک از این سه مورد نیست و بنابراین تبدیل تعهدی صورت نگرفته است.

۴. اثبات جهت وجه چک

پرسش: مستأجری که طبق ماده الحقی به قانون روابط موجر و مستأجر محلی را برای کسب اجاره کرده در خلال مدت یک فقره چک به موجر داده و سپس مدعی شده که از بابت سرقفلی بوده است تا قضیه از شمول ماده الحقی خارج گردد، آیا این پرداخت با توجه به ماده ۳۱۰ قانون تجارت مربوط به دین حال تاریخ چک است و یا ادعای مستأجر قابل رسیدگی است؟^۱

نظریه که در تاریخ ۶۷/۱۲/۲۵ به اتفاق آرا اعلام گردید

صرف چک ولو اینکه از جانب مستأجر به موجر تسلیم شده باشد دلیل بر سرقفلی بودن آن و موجب خروج موضوع از دایره شمول قانون الحقی یک ماده به قانون روابط موجر و مستأجر نیست، مگر آنکه دلایل و قرایین و امارات دیگر مثلًا شهادت شهود و یا رقم مندرج در چک این معنی را تأیید کند که وجه چک بابت سرقفلی بوده است به هر تقدیر اثبات این امر به عهده مستأجر است اعم از اینکه وی خوانده دعوی و یا متقاضی توقيف و ابطال اجراییه ثبتی باشد و اگر او برای ثبوت این ادعای خود استدلال نماید قابل رسیدگی است.

۱. همان، ص ۲۶۳.

۵. مالی یا غیرمالی بودن دعوی استرداد اعيان سفته‌ها

پرسش: آیا دعوی استرداد اعيان سفته‌ها مالی است یا غیرمالی؟^۱

نظر اکثريت که در تاریخ ۶۴/۴/۱۳ اعلام شده است

چون سفته از اسناد تجاری است و وجود آن درید دارنده، ظهرور در اشتغال ذمه متعهد و ظهر نویس آن دارد و اصل بر استحقاق دارنده آن در مطالبه وجه سفته است و در رسیدگی به دعوی مذکور ايفاء یا عدم ايفای تعهد و دین مطرح می‌شود و دادگاه تا برائت یا اشتغال ذمه متعهد و ظهر نویس را احراز ننماید نمی‌تواند نفیاً یا اثباتاً نسبت به موضوع دعوی یادشده حکم کند؛ لذا دعوی عنوان شده از مصاديق دعاوی مالی بوده و مبلغ مندرج در متن سفته ملاک صلاحیت دادگاه خواهد بود و نصاب دادگاه معتبر است یعنی اگر مبلغ مذکور در سفته تا دویست هزار ریال باشد رسیدگی به دعوی استرداد عین آن سفته در صلاحیت دادگاه صلح و بیش از دویست هزار ریال در صلاحیت دادگاه عمومی است؛ به عبارت دیگر، مورد از مصاديق شق ۶ ماده ۱۳ قانون آیین دادرسی مدنی نیست چه این بند که از دعاوی غیرمالی و صلاحیت اختصاصی دادگاه صلح می‌کند ناظر به اشیائی است که بهاء معین نداشته، ولی دارای نوعی از اعتبار و متعلق اغراض و مقاصدی است مانند اعيان گواهی‌نامه تحصیلی و یا شناسنامه و سند مالکیت و یا جنگ عکس، اسناد تجاری و مالی مانند سفته و برات و چک خروج موضوعی داشته و دارای حکم دیگری است و دعوی مربوط به آن‌ها از مصاديق دعاوی مالی است همان‌طور که دارنده سفته متقابلاً علیه متعهد یا ظهر نویس اقامه دعوی کرده و مطالبه وجه آن را نماید دعوی مالی خواهد بود.

۱. همان، صص ۳۵-۳۷.

نظر اقلیت

همان طور که در رأی اصراری شماره ۴۰/۱۱/۱۰-۳۸۸۶ هیئت عمومی دیوان عالی کشور راجع به دعوى استرداد چک استدلال شده، دعوى استرداد عين سفته نیز مشمول شق ماده ۱۳ قانون آیین دادرسی مدنی بوده و عين سفته از جمله اشیائی است که بهاء معین نداشته ولی دارای نوعی از اعتبار هست؛ بنابراین شرایط و مقررات راجع به دعاوی مالی نسبت به چنین دعوایی جاری نیست؛ به عبارت دیگر، دعوى استرداد عين سفته غیر از مسئله ایفای دین و پرداخت یا عدم پرداخت وجه سفته و خارج از دعوى مالی است و چون مورد از مصاديق دعوى غیرمالی و منطبق یا شق ۶ ماده ۱۳ قانون آیین دادرسی مدنی است، لذا رسیدگی به موضوع در صلاحیت دادگاه صلح است و صحیح نیست که خواهان چنین دعوایی را مکلف به الصاق تمبر هزینه دادرسی بر مبنای مبلغ مذکور در سفته نماییم.

۶. گرفتن سفته های مختلف با ضامن های متعدد برای دین واحد

پرسش: بانک برای دین واحد سفته های مختلف با ضامن های متعدد در تاریخ های متفاوت گرفته است آیا صرف اختلاف سفته ها نوعی تبدیل تعهد است یا نه و آیا بانک فقط می تواند به استناد آخرین سفته از حیث تاریخ اقامه دعوى کند یا حق طرح دعوى علیه تمام ضامن ها را دارد و همه آن ها در قبال بانک مسئولند؟^۱

نظریه که در تاریخ ۶/۴/۶۷ به اتفاق آرا اعلام شد

موضوع چه به صورت تعهد علی حده و مستقل و چه به وجه ضمانت جدید حاکی از نقل ذمہ به ذمہ نوعی تبدیل تعهد و مورد از مصاديق ماده ۲۹۲ قانون مدنی است؛ بنابراین

۱. همان، صص ۱۴۹-۱۵۰

بانک تنها به استناد سفته لاحق و مؤخر که جایگزین سفته‌ها و تعهدات سابق شده است می‌تواند اقامه دعوى کند و سفته‌های دیگر از درجه اعتبار ساقط و ذمه ضامن‌های آن‌ها بری است.

۷. امضای شخص ثالث در ظهر سفته

پرسش: صرف امضای شخص ثالث در پشت سفته به چه معنا است آیا

امضاکننده ظهernویس تلقی می‌شود یا ضامن؟^۱

نظریه که در تاریخ ۶۷/۴/۱۶ به اتفاق آرا اعلام گردید.

همان‌طوری که نظریه مشورتی مورخ ۵۱/۴/۱۵ کمیسیون حقوق تجارت اداره حقوقی اشعار دارد صرف امضای شخص ثالث در ظهر سفته به معنی ضمانت است و امضایکننده ضامن تلقی می‌شود و با مضمون‌unge دارای مسئولیت تضامنی می‌باشد.

۸. قلم خوردگی عبارت «حواله‌گرد» در متن چک

پرسش: اگر عبارت «حواله‌گرد» در متن چکی که در وجه شخص معین

است قلم خورده باشد آیا آن شخص می‌تواند چک را با ظهernویسی به دیگری منتقل کند یا خیر؟^۲

نظر اکثریت که در تاریخ ۶۷/۸/۱۹ اعلام شد.

نظر به ماده ۳۱۲ قانون تجارت که مفید جواز انتقال هر نوع چک به صرف امضاء است قلم خوردگی عبارت «حواله‌گرد» در متن چک مانع واگذار از طریق ظهernویسی نیست و رویه بانک‌ها مسقط حق قانونی دارنده چک نمی‌شود.

۱. همان، ص ۱۵۰.

۲. همان.

نظر اقلیت

با توجه به سکوت قانون تجارت ایران نسبت به مورد و اینکه به موجب قانون تجارت فرانسه و کنوانسیون متحدهالشکل سازی اسناد تجاری ژنو قلم خوردگی روی عبارت «حواله کرد» در چک مانع واگذاری آن است. به نظر می‌رسد که در صورت قلم خوردگی مذکور انتقال چک به دیگری جایز نباشد و چنانچه با وجود این، چک ظهernoیسی شده باشد مانند مورد بند ۳ ماده ۲۹۲ قانون مدنی نه به عنوان سند تجاری بلکه به عنوان سند عادی که به موجب قانون مدنی در آن انتقال طلب صورت گرفته معتبر خواهد بود.

۹. اعتبار رقم مندرج در سند تجاری

پرسش: چنانچه مبلغ مندرج در سفته مزاد بر میزان تمبر مالیاتی آن باشد و خوانده به عنوان متعهد سفته مدعی شود سفته به‌طور سفید امضاء داده شده تا مبلغ معینی در آن نوشته شود لیکن دارنده بیش از میزان مقرر در آن نوشته است تکلیف چیست؟^۱

نظریه که در تاریخ ۶۷/۱۰/۲۹ به اتفاق آرا اعلام شد.

با توجه به مواد ۴۷ و ۴۸ و ۵۱ قانون مالیات‌های مستقیم مصوب سال ۶۶ رقم مندرج در سند تجاری معتبر و قابل ترتیب اثر است ولوزائد بر میزان تمبر مالیاتی آن باشد مانند تلقی نسبت به اسناد عادی دیگر تمبر مالیاتی ملاک برای احراز میدان دین نیست النهایه این امر مثل موارد دیگر مانع رسیدگی به ادعای خوانده و احراز صحت و سقم آن نمی‌باشد؛ یعنی، اصل بر اعتبار رقم مذکور در سند به هر میزانی است مگر خلاف آن توسط خوانده اثبات گردد.

۱. همان، ص ۱۵۱.

۱۰. امضا سفته به وکالت از طرف متعهد

پرسش: اگر کسی به وکالت از طرف متعهد سفته را امضاء نماید آیا متعهد مسئول پرداخت وجه سفته است یا وکیلی که امضاء کرده است؟^۱

نظریه که در تاریخ ۶۷/۱۲/۱۸ به اتفاق آرا اعلام شد

نظر به ماده ۶۷۴ قانون مدنی و با توجه به رأی شماره ۱۳۱۷/۱۳-۲۰۱۶ شعبه ۹ دیوان عالی کشور که در همین راستا صادر شده است چنانچه وکیل در حدود اختیارات خود از جانب موکل سفته را امضا نموده باشد موکل نسبت به آن سند مسئول و متعهد شناخته می‌شود و نه وکیل.

۱۱. صدور دستور موقت عدم پرداخت وجه چک

پرسش: آیا در خصوص درخواست صدور دستور موقت مبنی بر عدم پرداخت وجه چک، دادگاه می‌تواند دستور موقت صادر کند؟ بر فرض مجاز بودن صدور دستور، آیا درخواست‌کننده، دارای مجازات موضوع ماده ۳ و ۷ قانون صدور چک است؟^۲

نظر اکثیرت

در مورد سؤال، دستور موقت صادر نمی‌شود چون برابر ماده ۳۱۰ قانون آبین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور مدنی، دستور موقت در اموری صادر می‌شود که تعیین تکلیف آن فوریت دارد و ملاک فوریت، زیان و خسارت جبران ناپذیر است، همانند دعاوی مربوط به قنوات، آب رودخانه، املاک مشاع، املاک مجاور، انتقال سند و ... که در صورت عدم اتخاذ تصمیم فوری و ذی حق بودن مدعی پس از اثبات، جبران خسارت غیرممکن یا لاقل متعدّر و دشوار باشد؛ اما در مورد چک این ملاک وجود ندارد.

۱. همان، ص ۱۵۲.

۲. نشست قضائی دادگستری قائم شهر، آذر ۱۳۸۰.

نظر اقلیت

گروه اول: با لحاظ مواد ۳۱۰ و ۳۱۶ قانون اشاره شده، که به ترتیب مقرر می‌دارند (در اموری که تعیین تکلیف آن فوریت دارد، دادگاه به درخواست ذی‌نفع برابر مواد زیر دستور موقت صادر می‌کند) و (دستور موقت ممکن است دایر بر توقیف مال یا انجام عمل و یا منع از امری باشد) و نیز ماده ۳۱۵ همان قانون که صراحت دارد: (دادگاه در صورت تشخیص فوریت دستور موقت صادر نماید؛ چون این درخواست منطبق با شق اخیر ماده ۳۱۶ قانون (منع از امری) است و به عنوان مثال شخصی در قبال ابتدای کالای منقول نفیس، چکی به مبلغ کلان صادر کرده و تاریخ سررسید چک در شرف حلول است؛ اما مبیع را تحويل نگرفته و شخص خریدار در این مورد بخواهد از حق حبس موضوع ماده ۳۷۷ قانون مدنی استفاده کند، چون چک، ثمن نیست تا تسليم آن، حق حبس را ساقط نماید بلکه وسیله پرداخت آن و فرض آنکه فروشنده از اتباع بیگانه بوده یا پس از دریافت وجه چک دسترسی به او متعدز و دشوار می‌شود، مسلماً این مورد از مواردی است که صدور دستور موقت جایز است؛ اما درخواست‌کننده دارای مجازات موضوع مواد ۳ و ۷ قانون چک نیست.

گروه دوم: ضمن پذیرش پاسخ گروه اول به قسمت اول اقلیت سؤال، معتقد به اعمال مجازات موضوع مواد ۳ و ۷ قانون چک بوده به این دلیل که قانون‌گذار برای دارنده چکی که به هر جهت غیرقابل پرداخت است حق شکایت قائل شده و موجب وصول نشدن چک در ماده ۳ قانون مربوطه احصا شده و از جمله آن‌ها دستور عدم پرداخت وجه چک توسط صادرکننده است و در مانحن فیه گرچه دستور موقت را دادگاه صادر کرده؛ اما صدور دستور به درخواست صادرکننده بوده و فی الواقع دستور عدم پرداخت بالواسطه و بالتسهیب بوده است. در نتیجه مجازات ماده ۷ قانون چک در مورد درخواست‌کننده دستور موقت قابل اعمال است، همان‌طور که در سایر موارد غیر چک،

چنانچه از دستور موقت ضرری متوجه محکوم علیه (خوانده) گردد، خواهان مسئول تدارک و جبران خسارت وارد است نه دادگاه صادر کننده حکم.

نظر کمیسیون نشست قضائی (۱)

با توجه به عمومات قانون تجارت در باب چک و مقررات قانون صدور چک مصوب ۱۳۵۵ اصلاحی ۱۳۷۲/۸/۱۱، صادر کننده چک در هر حال مکلف است با اطلاع از داشتن موجودی در بانک محل علیه، اقدام به صدور چک نماید تا دارنده چک بتواند با ارائه چک به بانک وجه آن را دریافت کند.

ماده ۲ قانون صدور چک هم چک را در حکم اسناد لازم الاجرا معرفی و دارنده آن را مستحق دریافت وجه چک از بانک محل علیه معرفی کرده است؛ بنابراین به ویژه با عنایت به ماده ۱۲ و تبصره های ۱ و ۲ ماده ۱۴ قانون صدور چک، الحاقی ۱۳۷۲/۸/۱۱، صدور دستور موقت بر منع بانک محل علیه از پرداخت وجه چک، وجهه قانونی ندارد و دادگاه باید درخواست متقاضی دستور موقت را مردود اعلام کند و با رد چنین درخواستی قسمت اخیر مسئله مطروحه موضوعاً منتفی خواهد بود. لازم است خاطرنشان شود ماده ۳۱۳ قانون تجارت و مواد ۳ و ۱۳ قانون صدور چک اقدام به صدور چک وعده دار را ممنوع اعلام کرده است.

۱۲. ذی نفع بودن قائم مقام حقوق و تعهدات در ملک موضوع دعوی

پرسش: شخص (الف) یک دستگاه آپارتمان به شخص (ب) می فروشد. در معامله شرط شده که در صورت بلا محل بودن هر یک از چک های تسلیمی از بابت ثمن معامله، فروشنده حق فسخ معامله را خواهد داشت. قبل از موعد سراسید چک ها، شخص (ب) مبیع را به شخص (ج) می فروشد و به جهت بلا محل بودن چک ها شخص (الف) نیز دعوی فسخ معامله را علیه (ب) مطرح و حکم قطعی فسخ معامله به لحاظ اعمال خیار از جانب شخص (الف) صادر می شود. شخص (ج) نسبت به حکم صادره دعوی اعتراض ثالث به طرفیت شخص (الف) و (ب) اقامه کرده است و مدعی شده که وجه چک های موردنظر قبل از سراسید به صورت نقد پرداخت شده است. آیا دعوی اعتراض ثالث قابلیت استماع دارد؟^۱

نظر اکثریت

با عنایت به اینکه ملاک اعتراض شخص ثالث تضرر از حکم و ورود خلل به حقوق وی است و با توجه به اینکه در مانحن فیه معامله اول موجب تزلزل معامله دوم شده و موجبات اخلال در حقوق (ج) را فراهم کرده است، اگر (ج) اثبات کند که معامله اول صحیح بوده و قبل از حلول سراسید، مبلغ چک ها تأدیه شده است در این صورت معامله کامل است و اعتراض (ج) به عنوان ثالث استماع است. لکن (ج) باید از شرط معامله اول آگاهی نداشته باشد چرا که در غیر این صورت مشمول قاعده اقدام می شود.

۱. نشست قضائی دادگستری تبریز، مهر ۱۳۸۵.